

17 October 1835

FREULE TINNE

1 Augustus 1869

EEN NEDERLANDSCHE ONTDEKKINGSREIZIGSTER

Een naam, waarop we trotsch moeten zijn. Een vrouw, die we 17 October 1835, eerbiedig en dankbaar moeten herdenken

IN de tweede helft van de vorige eeuw volgde Europa en Amerika in spanning hen, die zich tot taak hadden gesteld, donker Afrika te exploreren en open te leggen voor het verkeer der volkeren.

John Hanning Speke, Burton en Grant zochten onder duizend gevaren naar de bronnen van den Nijl. 3 Aug. 1858 was Speke reeds overtuigd, dat hij die gevonden had. De onderzoekers hadden het Victoria Nyanza ontdekt; Speke verklaarde het voor de bron van den Nijl, maar hij zou nog veel moeten strijden, eer men hem geloofde. Stanley, de heldhaftige journalist van de New York Herald, ontdekte den loop van de Congo en zocht naar David Livingstone, dien „Levendend Steen“ van den Engelschen Zendingarbeid, zending en onderzoeker zelf, daar hij overtuigd was, dat de zending vooreerst niet beter gediend kon worden dan door het land in kaart te brengen. In 1871 had de beroemde ontmoeting van Stanley en Livingstone plaats, in de diepste verborgenheden van Midden Afrika. Nog slechts enkelen twifelden aan Livingstone's dood. Stanley vond hem, hielp hem op alle mogelijke manieren, doch de uitgeputte zending stierf in 1872. Hij had meest in de Kalahari woestijn en langs de Zambesi gereisd. In 1892 wordt Emin Pascha, de beroemde Deutsche ontdekkingsreiziger (Eduard Schnitzler) bij Stanley Falls vermoord door Arabische slavenhandelaars.

Alexine Tinne vestigde zich in 1861 met haar moeder en haar tante in Cairo om van daar uit haar tochten naar het Nijlbronnen-gebied voor te bereiden.

Reeds in het volgend jaar reisde ze met haar gezelschap tot de rivier de Sobat, voorbij Fajodja. In 1863 voer ze den Nijl op, tot waar de bevaarbaarheid ophield, trok daarna per karavaan door den Oost-Soedan tot in het landschap Kulanda. Teruggekeerd naar Cairo, ontwierp ze een reis door het midden van Noord Afrika en bleef daar jaren lang zwellen. In 1868 bereidt ze vanuit Tripoli een reis voor, die alle vorige in lengte, duur en belangrijkheid zal overtreffen. Ze wil van Tripoli uit, over Moerzook steeds naar het zuid-oosten reizend, het Nijlbronnengebied van dien kant naderen.

Op die reis werd ze 1 Aug. 1869 door de Toeregs, leden van haar karavaan, vermoord in Berdjoug Abeid Schouchdal.

Al haar reizen maakte ze dienstbaar aan de wetenschappen, die ze met zooveel hartstocht beoefende: geographie, geologie, ethnografie, botanie, ornithologie. Haar persoon en haar fortuin stelde ze in dienst van de Wetenschap. Schrikkelijke offers werden van haar geëischt aan dierbaren en getrouwen — zijzelve verrichtte wonderen van uithoudingsvermogen.

De Nederlandsche vlag, die altijd fier boven haar tent wapperde, bracht ze in streken, waar nog nooit een blanke den voet had gezet.

En ons volk heeft haar bijna vergeten . . .

Voor wie zoeken wil, is er nog genoeg over haar te vinden. Het Rijksarchief heeft indertijd veel over freule Tinne gekregen van Baron de Constant Rebecque — tal van foto's van haar, van haar jacht de Zeemeeuw, waarop ze na een Middellandsche Zeereis de haven van Tripoli binnenvoer om van daaruit haar laatste reis te gaan maken. Tal van brieven van haar en aan haar, en dan de beroemde plantentlas *Plantae Tinneanae*, die ze in 1867, samen met haar stiefbroer John in Weenen uitgaaf.

En dan is daar, achter de ruïne, op Oud Eik-en-Duinen bij Den Haag de grafsteen, die het graf dekt van haar vader, overleden te

Spa in 1844, haar moeder, overleden te Bongo in Midden Afrika, 1863 en waarop ook haar naam vermeld staat „Wier dochter Alexandrina Petronella Francina Tinne in het land der Toereez omgekomen en begraaven is te Berdjoug Abeid Schouchdal 1 Aug. 1869.“

Het Haagsche Gemeente-Museum is in 't bezit van een schilderij, Alexine te paard voorstellend. De foto ervan gaat hierbij.

Er bestaat een zeer interessant boek van den bekenden geleerden schryver Fred. Oudschaus Deubz: *History of the English Church at the Hague, 1586-1929, together with a short account of the Family Tinne, A member of which, John Abraham Tinne, founded the present Church building* — de allerliefste met klimop begroeide kerk in de van den Boschstraat. Hij stichtte die kerk ter nagedachtenis van zijn vader en zijn grootvader. Doch ook ter nagedachtenis van zijn halfzuster Alexine. Hij vatte het plan op, een jaar na haar droevig einde.

Hij had zijn halfzuster, ofschoon zij vele jaren jonger was dan hij, zeer liefgehad en heeft haar steeds, zooveel hij kon, met zijn zorgen omgeven. Meermalen is hij naar haar toe gereisd, om haarte smeeken, haar gevaarvol streven te staken. Steeds zorgde hij, dat ze de ontzaglijke sommen ter harer beschikking had, die haar reizen noodwendig kostten. Karavanen van zestig en zeventig kameelen, allen zwaar opgeladen met wetenschappelijke instrumenten en hulpmiddelen waren heel gewoon voor haar.

Ze nam geleerden in dienst, om haar bij haar onderzoekingen bij te staan: Baron van Heuglin, een geleerd aardrijkskundige en een groot vogelkenner, Steudner, een geneesheer en zeer bekwaam natuurkundige. Von Heuglin liet in 1865 in Petermann's Mitteilungen een verslag van de reizen van freule Tinne verschijnen.

Van de hand van haar stiefbroer bestaat een brochure: „*Geographical notes on an Expedition of three Dutch Ladies in Central Africa, Liverpool 1864.*“

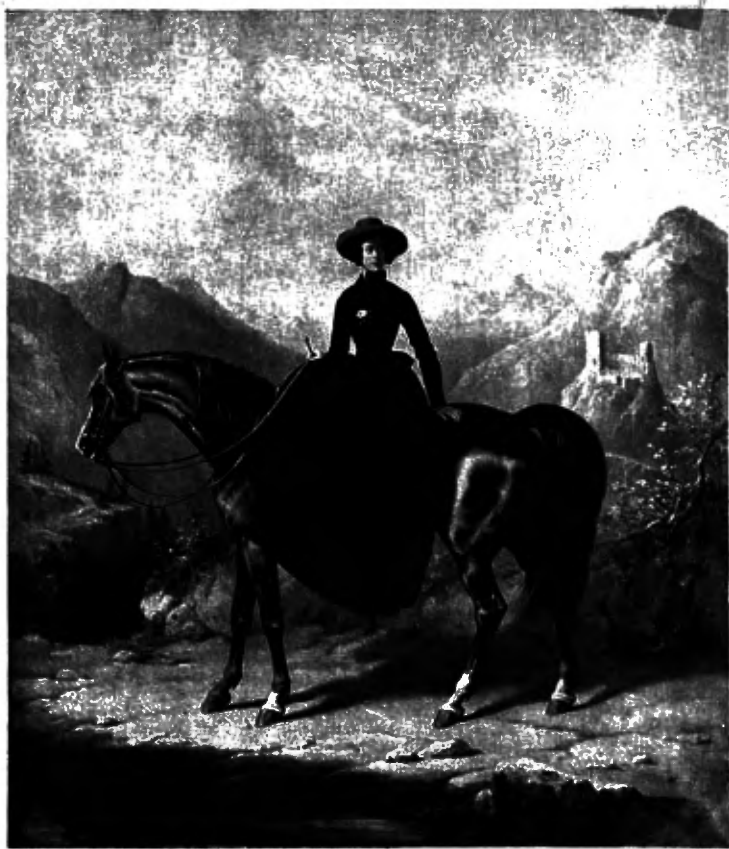
Freule Tinne is 17 October 1835 in Den Haag geboren. Haar vader, Philip Tinne, stamde af van een oude Hugenootsche familie, wier naam in 1616 voor het eerst in ons land in een kerkregister voorkomt. Philip Tinne was in 1795 naar Demerara vertrokken, weg uit de verwarring van den Franschen tijd hier, naar een officieele post daarginds. Tuen Demerara in 1796 Engelsch werd, kon hij zijn post behouden, doch verloor zijn nationaliteit. Toen hij naar Europa terug wou keeren, omdat zijn jonge Engelsche vrouw het klimaat niet kon verdragen, was Holland voor hem gesloten door het Continentaal Stelsel van Napoleon. Hij vestigde zich in Engeland, trad in de firma Sandbach, Tinne en Co. en verwierf zich een onmetelijk fortuin.

In 1827 stierf de Engelsche mevrouw Tinne en liet haar man twee zoons na. Niets stond toen meer de terugkeer van John Philip naar Holland, zijn geboorteland, in den weg. In 1831 hertrouwde hij met freule van Capellen en vestigde zich in Den Haag op de Heerengracht. Daar werd Alexine geboren — toen ze vier jaar was, verhuisden de Tinnes naar het statige huis Voorhout 32, naast de Koninklijke Bibliotheek. In 1844 stierf John Philip te Spa. Reeds toen had Alexine al heel wat met haar ouders gereisd.

Eenige jaren na den dood van John Philip begonnen moeder en dochter steeds groofter reizen te maken. Naar Scandinavië, naar

SCHILDERIJ VOORSTELLEND
FREULE TINNE

Gemeente Museum - Den Haag

Zuid-Duitsland, naar Italië. Na 1856 is het huis Voorhout 32 niet veel meer dan een pied à terre voor moeder en dochter. In dat jaar maakten ze een reis naar Egypte en herhaalden die in 1858. Daarna trokken ze vanuit Egypte langzaam naar huis. Over Constantinopel, Athene, Triest, Weenen, Praag. Overal hadden ze introductie's tot in de allerhoogste kringen. Koningin Sofia der Nederlanden, die geregeld met mevrouw Tinne correspondeerde, voorzag haar van introductie's voor de hoven, waar ze langs reisden.

In 1861 wordt het huis in het Voorhout voor goed door de dames Tinne verlaten. Ze vestigen zich in Caïro. Een zuster van mevrouw Tinne, die hofdame is geweest van Koningin Anna Paulowna, gaat met haar mee. De dames koopen een zeer ruim huis in het oude deel van Caïro en richten zich daar in. Alexine maakt plannen, treft

voorbereidingen, stelt een karavaan samen, koopt kameelen, neemt meest door haar vrijgekochte slaven in dienst en kan nauwelijks het oogenblik afwachten, waarop ze vertrekken kan, het Nijlgebied in.

Dat oogenblik breekt aan in Januari 1862. In November zijn de dames alweer in Chartoem terug, veel gauwer dan zegedacht hadden. Maar de karavaan en zijzelf hebben te veel geleden van het klimaat. Ze moeten in Chartoem op haar verhaal komen. Ze zijn den Nijl opgewees tot voorbij Fasjeoda.

In Februari 1863 vertrekken ze voor de reis, die de schoonste resultaten zal afwerpen wat betreft exploratie, verwerving van schatten op ethnografisch, geographisch, mineraal gebied, die folianten vol zal leeren omtrent flora en fauna, maar die de droefste offers aan menschenlevens zal vragen. Eerst bezijkt juist de geneesheer, Dr. Steudner, aan de gifdampen der Nijlmoerassen. Schrikkelijk is het lot der karavaan, die van de gevaarlijkste plaatsen niet weg kan komen door het groot aantal zware zieken. Dan overlijdt mevrouw Tinne. Daarna, nadat Alexine persoonlijk maanden lang bijna onafgebroken voor het leven van haar getrouwen heeft gevochten, bezwijken de beide Hollandsche kameniers. Eindelijk heeft de karavaan het schoone landschap Kulanda bereikt, waar mensch en dier herleeft. Maar dan wordt de terugtocht nog

zwaarder dan de heenreis. Ongekend noodweer teistert de karavaan, de oude freule van Capellen houdt het nog uit tot Chartoem, dan sterft ook zij. Is het wonder, dat, wanneer Alexine nu, alleen, terug is in haar huis in Caïro, ze „zeer mager en bleek, zeer neerslachtig is — ze had haar moeder en haar tante verloren, die haar afgodisch hadden liefgehad“. Aldus schrijft, enkele maanden na Alexine's gewelddadigen dood, de schilder Gentz in een „In Memoriam“, gewijd aan „de schoone, lieleblanke dochter van den Sultan der Sultans van al de heerlijkheden van Stamboul“. Zoo waren de wilde stammen, temidden van welke ze nu jarenlang ging zwerven, haar gaan beschouwen. De bevolking van Caïro kende haar ook en noemde haar de Contessa hollandsche.

In de jaren die nu volgen, verbreidt haar faam zich meer en meer onder de woeste stammen. Fabels, legenden vertelt men van haar en haar rijkdom. Zij is toch ook waarlijk een vrouw geweest, begiftigd met schier bovennatuurlijke kracht naar lichaam en geest. Als ze in 1863 in Caïro nauwelijks tot rust is gekomen, breekt de cholera uit en teistert haar uitgebreid personeel. Ze verpleegt van vroeg tot laat, staat de stervenden bij. Als ze in 1869 vanuit Algiers haar groote reis zal beginnen, wordt haar zeer uitgebreide karavaan zóó geteisterd door de koorts, dat slechts zij en een paar nege-

rinnen op de been blijven en de zieken verplegen. Een zending heeft haar gezien, uren lang door een moeras wadend, terwijl ze een doodzieken neger op haar eigen rijdier vervoert.

Haar broer John heeft in 1868 gezorgd voor een jacht, geheel Hollandsch bemand, waarmee ze een Middellandsche Zeereis doet. Twee der matrozen: Adriaan Jacobse uit Zierikzee en Cornelis Oestmans uit Groningen, Arie en Kees, volgen haar de woestijn in en vallen met haar onder de sabelslagen van de Toearegs. Ze zijn haar getrouw gebleven tot in den dood. Ze werden neergesaheld, toen ze zich naar haar tent spoedden, waar haar hulpkreten hen heenriepen. Kees en Arie zijn het ook geweest, die geregeld brieven naar Tripoli hebben geschreven, toen eindelijk Alexine zelve ziek was en twee maanden te Moerzoek ziek lag, niet lang na den aanvang van haar laatste reis. Die brieven behooren tot de laatste berichtgevingen omtrent dit merkwaardige vrouwenleven. Hiertoe behooren ook de brieven van Jhr. Testa, Nederlandsch Consul-Generaal in Tripoli, waaruit Alexine ten tweede male vertrok voor haar reis naar de Nijlbronnen. Jhr. Testa schreef geregeld naar het Ministerie van Buitenlandsche Zaken in Den Haag en zijn brieven werden steeds zorgelijker. Want de bevolking was niet meer te temperen omtrent freule Tinne. Toen ze met haar jacht van Algiers naar Tripoli was gekomen om zich in Tropili verder toe te rusten voor de lange woestijnreis, hadden de inlandsche Joden haar bijna belegerd om haar te mogen leveren. Christenen en Muzelmannen hadden ruzie om haar gekregen, er was gevochten, er waren arrestaties gedaan. Niemand was meer af te brengen van het denkbeeld, dat haar metalen watertanks niet met water, maar met goud waren gevuld. Met zestig kameelen trekt zij eindelijk uit: half Januari 1869.

Na haar ziekte in Moerzoek verzoekt ze Jhr. Testa haar nog zeventig kameelen te zenden. Ze bericht, dat ze haar Arabisch personeel gaandeweg door Toearegs heeft moeten vervangen, omdat die beter bestand zijn tegen het reizen en verblijven in de woestijn. Maar ze beklagt zich zeer over hen — ze zijn lui — ze kan slecht vorderen, want iederen keer zijn er Toearegs zoek, die hun stammen in de buurt bezoeken. Ze zijn brutaal — een heele troep Toearegs heeft zich bij haar karavaan aangesloten en om den vrede te bewaren voorziet ze hen van leeftocht — ze dringen haar tent binnen, vragen haar, of ze getrouwd is. Ze zegt neen! en dan vragen ze haar: waarom niet . . .

1 Augustus 1869. 's morgens bij het opbreken van het kamp, raken de Toearegs en de overgebleven Arabieren slaags — en even daarna is het einde daar van Alexine Tinne, de Nederlandsche ontdekkingsreizigerster en van haar trouwe matrozen en neger-slaven die haar nog te hulp wilden komen.

• De Nederlandsche ontdekkingsreizigerster. Er zijn er, die ons haar betwisten willen en zeggen: „Ze was een Engelsche.“ Freule Tinne. Er zijn er, die haar dien titel betwisten en zeggen: „Ze was niet van adel.“

Beide interrupties zijn geheel en al van onder de studeerlamp vandaan, vanuit de grauweste theorie.

Theoretisch hebben deze opmerkers gelijk.

John Philip had zijn Nederlandsche nationaliteit verloren in 1796 in Demerara — zie boven. Zijn dochter was dus „op schrift“ een Engelsche. John Philip was niet van adel, ondanks zijn eeuwenouden stamboom. Alexine had dus geen brieven van adeldom.

Wat betreft ons recht om haar toch „te rekenen tot den Nederlandschen Stam“, zooals Dentz het noemt, citeer ik allereerst de Encyclopaedia Britannica 1929 en vind daar: Alexandrina Petronella Francina Tinné. Dutch traveller in Africa, daughter of a Dutch merchant, who settled in England during the Napoleonic wars. Her father died in 1844, leaving her the richest heiress in the Netherlands.

Dan: Haar eigen broer schrijft over: Three Dutch ladies. Vervolgens: Ze voelde zich geheel en al Nederlandsche en Haagsche, zooals uit haar brieven, waarvan er nog vele bestaan, blijken kan. Ze voerde steeds en alleen de Nederlandsche vlag, zoowel op haar jacht als op haar tent. In 1873 heeft Prins Hendrik, broeder van Koning Willem III, die zoozeer belang stelde in vele der wetenschappen, die Alexine beoefend heeft, omtrent haar gezegd: „Er is een Nederlandsche vrouw, die zich op het gebied der ontdekkingsreizen voor altijd beroemd heeft gemaakt.“

En wat haar recht op den titel „freule“ betreft — wie haar nu kent: lid van een oud, voornaam geslacht, dochter van een adellijke moeder — bekend — rijk — Haagsch — behoorend tot de allerhoogste kringen — zoudt ge meenen, dat in dien tijd iemand haar anders kon toespreken dan met „freule“? Hoe zonderling klinkt het, als Gentz in zijn schilderachtig artikel, dat ik wel zoo heelmaal voor U zou willen overschrijven, omdat het zoo goed de romantiek om Alexines verschijning heen weergeeft — een enkele maal spreekt van „juffrouw Tinne“.

Te weinigen kennen haar, te velen hebben haar vergeten. Maar in 1931 is ze toch nog eens, en schitterend herdacht. Op een prachtig avondfeest, door den Wereldbond van Vrouwenbelangen en Gelijk Staatsburgerschap gegeven in het Stedelijk Museum in Amsterdam is een Spieghe! Historiaal opgevoerd. In statige rij trokken de voorstekers onder de Vrouwen voorbij: Mirjam, Cornelia, Hadewych, Juliana van Stolberg, Madame de Sévigné, Moeder Goethe, Koningin Victoria — en zij, Alexine. In het curieuze wit zijden rijkkleed met de groote zwarte hoed, waarvan een zwarte kanten sluier ahangt. Gelaarsd, gespoord, rijzweep in de hand. Zooals ze voorkomt op vele harer portretten. Mevrouw Schröder-van Geuns uit Amsterdam vertolkte ontroerend de zeer gedistingueerde, onverschrokken persoonlijkheid van freule Tinne. Jo Spier vertolkte den indruk, die haar verschijning op hem maakte en was zoo vriendelijk, de cliché van zijn teekening, die toentertijd in de Telegraaf verscheen, ter beschikking van Op de Hoogte te stellen.

Moge het mij gelukt zijn, in deze regelen Uw hart te hebben gewonnen voor een Vrouw, die tot eere van Nederland geleefd en gewerkt heeft volgens het devies van haar geslacht: Aspiro. „Ik streef“.

S. LUGTEN-REYS

ALEXINE TINNE!

10. 5. 1931